

□ Annie Kempers en Francis Petel

Dr. Annie Kempers Warmerdam is directeur van de Stichting Examenkamer. Prof. Francis Petel is directeur van het ESCP-EAP in Parijs en voorzitter van de Professional Qualification Committee (PQC) en de European Marketing Federation (EMC).

MET EEN NEDERLANDS DIPLOMA AAN HET WERK IN EUROPA

Naar een Europees kwalificatiestelsel (EQF)

Het Bologna-akkoord in het hoger onderwijs leidde tot referentieniveaus en een Europees stelsel voor het hoger onderwijs: bachelor, master en doctor. Het Kopenhagen-proces zal resulteren in een vergelijkbaar stelsel voor het beroepskwalificerende onderwijs en de praktijkgerelateerde trainingstrajecten. Met het European Qualification Framework (EQF) wordt het mogelijk diplomalijnen die ondersteund worden door beroeps- en brancheorganisaties, internationaal te valideren.

- Het vergroten van de transparantie in het beroepsonderwijs door middel van de implementatie en rationalisatie van informatieve instrumenten en netwerken, inclusief de integratie van bestaande instrumenten als het Europese CV, certificaat- en diploma-supplementen, het algemene Europese referentiestelsel voor talen en de EUROPASS. Dit alles is in één stelsel vervat.
- Onderzoek naar hoe de transparantie, vergelijkbaarheid en het kunnen omzetten en erkennen van competenties en/of kwalificaties tussen verschillende landen en op verschillende niveaus bevorderd konden worden. De ontwikkeling van referentieniveaus, algemene certificatiegrondslagen en algemene maatstaven, inclusief een credittransfersysteem voor het beroepsonderwijs hebben dit mogelijk gemaakt.
- De ontwikkeling van sectorale competenties en kwalificaties. Dit is mogelijk gemaakt door het versterken van samenwerking en coördinatie tussen beroeps- en brancheorganisaties en met de inzet van de sociale partners.
- De ontwikkeling van een reeks algemene grondslagen met betrekking tot de validatie van het niet-formele en informele leren om een grotere vergelijkbaarheid mogelijk te maken en te garanderen tussen de verschillende benaderingen die voorkomen in verschillende landen en op verschillende niveaus.

Francis Petel

Opzet en ontwikkeling van EQF

De ontwikkeling begon met de *Lissabon-verklaring* uitgegeven door de Europese Raad, in maart 2000. Daarin werd voorzien dat onderwijs integraal onderdeel zou zijn van het sociaal-economische beleid. Onderwijs werd gezien als het belangrijkste instrument voor het versterken van de Europese concurrentiepositie in de wereldeconomie en tevens zou het de cohesie in de samenleving versterken en bijdragen aan een volwaardige en optimale ontwikkeling van de burgers. De feitelijke start voor dit proces werd ingeluid door de gezamenlijke verklaring van de Europese ministers voor het beroepsonderwijs en praktijkgerelateerde trainingen en de Europese Commissie die op 29 en 30 november 2002 in Kopenhagen bijeenkwamen om te discussiëren over de Europese samenwerking en harmonisatie in het beroepsonderwijs. Dit heeft onder andere de aanzet gegeven tot:

De basis voor EQF

Traditioneel worden de nationale referentieniveaus in het hoger onderwijs gebaseerd op inputwaarden als het aantal studiejaren of het aantal contacturen of de werklast om een specifiek niveau te bereiken en een leerplan waarmee de inhoud wordt beschreven. De omschrijvingen van de *Dublin-referentieniveaus* die de basis vormen voor de te onderscheiden niveaus in het *Bologna-akkoord*, maken dit zichtbaar.

Dergelijke omschrijvingen en criteria kunnen voor de beroepskwalificerende trajecten in het kader van het 'een leven lang leren' niet gebruikt worden. Ervaring van professionals is niet te meten of te valideren met het

EQF beoogt een compleet algemeen systeem dat toepasbaar is voor elke sector

aantal contacturen dat zij aan een opleiding of training hebben besteed.

Deeltijdopleidingen, intensieve cursussen, het valideren van het informele en het niet-formele leren, moeten tot certificatie of diplomering kunnen leiden. Daarbij is het bewijs van belang dat een kandidaat aantoonbaar over de vereiste kennis, kunde en vaardigheden beschikt die bij de desbetreffende kwalificatie of functie hoort.

De meest relevante omschrijving van het criterium is daarom 'leerresultaten', die in het EQF aanbevelingsdocument worden bepaald als: *De combinatie van kennis, vaardigheden en/of competenties die een individu verkrijgt en/of waartoe hij/zij in staat is te demonstreren aan het einde van het leerproces. Leerresultaten zijn beweringen over wat een student moet weten, begrijpen en/of waartoe hij/zij in staat is aan het einde van een leerproces.*

Een compleet stelsel

In het kader van een leven lang leren worden leerresultaten in acht niveaus onderscheiden. Figuur 1 geeft een overzicht van de acht niveaus en de daarbij horende kwalificatiecriteria zoals die worden gehanteerd.

De EQF-niveaus en beschrijvende criteria zijn niet bedoeld om specifieke competenties en kwalificaties behorend bij een beroep of functie op nationale of sectorale schaal te beschrijven, want dat wordt door de respectievelijke nationale of sectorale stelsels ingevuld. Een door de samenleving bepaalde functie-indeling in verschillende niveaus borgt een maximaal bereikbare graad van transparantie en consistentie en heeft daarmee het benodigde vertrouwen. Dit is dan vervolgens weer van groot belang voor het succes van een operationeel EQF-stelsel. Beroeps- en brancheorganisaties, maar ook werkgevers en burgers bepalen bij voorkeur wat de inhoud is van een beroepskwalificatie en daarmee bepalen ze dan waar in het EQF-stelsel de desbetreffende functie geplaatst moet worden. De input van goed georganiseerde beroeps- en brancheorganisaties is dan ook voor de toekomst van het EQF-stelsel van groot belang. In het EQF-stelsel is verder voor het meten van individuele kennis, kunde, vaardigheden en competenties een deugdelijk intern en extern kwaliteitsbewakingssystemen voorzien. De kwaliteitsbewa-

kingssystemen moeten duidelijke en meetbare doeleinden en standaarden bevatten en daarnaast moeten er te hanteren implementatierichtlijnen zijn. Daarbij moet de betrokkenheid van belangengroepen – beroeps- en brancheorganisaties – aantoonbaar worden gemaakt. Er moet verder sprake zijn van hulpmiddelen, consistente beoordelingsmethoden, een associatieve zelf-assessment, feedbackmechanismen en verbeteringsprocedures. En ten slotte moet het kwalificatiesysteem dat voor niveaualidering op basis van het EQF-stelsel in aanmerking wil komen vrij toegankelijke beoordelingsresultaten omvatten. Het stelsel beoogt feitelijk een compleet algemeen systeem dat toepasbaar is voor elke willekeurige sector, zoals toerisme en ook voor intersectorale kwalificatietrajecten als ICT of HRM.

Expliciete referentie naar sectorinitiatieven ook in internationaal verband is belangrijk want dat erkent dat standaarden en kwalificaties buiten de sfeer van nationale systemen worden ontwikkeld en dat creëert de behoefte aan Europese, internationale onderwijs- en opleidingsoplossingen. Het stelsel krijgt nog meer waarde wanneer het sectoraal en gelijktijdig internationaal wordt geïmplementeerd. Om dat gerealiseerd te krijgen is er overigens vaak en veelvuldig overleg nodig met alle belanghebbenden uit de internationale samenleving.

Mogelijke gevolgen van EQF

De gevolgen van de toepassing van het Europese kwalificatiestelsel kunnen en zullen zonder meer groot zijn voor de ontwikkeling van het beroepsonderwijs en de inrichting van beroepskwalificatietrajecten in Europa. Mogelijke gevolgen zijn:

- 1) *Opleidingsaanbieders zijn niet meer de belangrijkste deelnemers in het systeem.*
In een aan leerresultaten gerichte benadering wordt de rol van de opleidingsaanbieders in de ontwikkeling van een kwalificatiestelsel beperkt.
  - Referentieniveaus zijn in een dergelijk stelsel niet langer meer gebonden aan leerplannen, maar aan leerresultaten.
  - Beoordelingen van studenten zullen niet meer aan schoolwerk gebonden zijn, maar aan een beroepsgerichte competentiebeoordeling van een kandidaat.

- Examens en de toets van elders verworven competenties zijn niet verbonden aan een opleidingsvoorziening. In Frankrijk heeft elke staatsburger inmiddels op wettelijke basis toegang tot elk officieel kwalificatie-instituut voor een objectieve validatie van zijn elders verworven kennis, kunde en vaardigheden voor beroepskwalificerende niveaus.
- De kwaliteitsprincipes eisen een strikte scheiding van opleidende en examinerende instellingen, alhoewel assessment-/beoordelende organisaties met opleidingsaanbieders mogen samenwerken (en niet omgekeerd) teneinde studenten te begeleiden die een specifieke kwalificatie willen behalen.

- 2) *Certificatie- en exameninstellingen zullen de hoofdrol vervullen.*

Het is niet langer noodzakelijk bij een opleiding betrokken te zijn om studenten te beoordelen. Integendeel, de onafhankelijkheid van een beoordelaar ten opzichte van een opleidingsvoorziening is een waarborg van kwaliteit en transparantie. Ook docenten en hoogleraren in het hoger onderwijs zullen, zodra ze bij beroepsopleidingen betrokken zijn, niet mogen vergeten dat de beoordeling outputgericht hoort te zijn. Centraal hoort dus te staan wat de te beoordelen kandidaat werkelijk kan in een werkomgeving. Dit in tegenstelling tot wat in universitaire kringen nog vaak heel gewoon is, namelijk om vast te stellen of de student een onderwerp geleerd en begrepen heeft. In het belang van de beroepspraktijk zullen deze rollen en verantwoordelijkheden gaan verschuiven. Om dat objectief te kunnen doen, zal de verantwoordelijkheid voor die beslissing van het kennen en kunnen genomen gaan worden door beoordelaars die niet bij het onderwijsproces betrokken zijn.

- 3) *Sectorale professionele instellingen zullen de belangrijkste rol in het toekomst vervullen.*
Omdat bedrijven en professionals het beroepenveld representeren, zijn zij het beste in staat om exameninstellingen

De gevolgen van toepassing van EQF kunnen en zullen zonder meer groot zijn

voortdurend actuele en praktijkrelevante informatie te verschaffen wat betreft de vereiste competenties en profielen. Zij hebben het beste inzicht om beroepsstandaarden te identificeren en te bepalen hoe ze in leerresultaten gemeten kunnen worden. Betrokkenheid van deze groepen is dan ook evident bij de examinerende instellingen. Transsectorale werkvelden als marketing, personeelsmanagement, project- en kwaliteitsmanagement en ICT hebben het moeilijker omdat hun beroepen in feite in elke sector van belang zijn en de organisatiegraad dan ook vaak minder eenvoudig is. Zij zullen dan ook proactief moeten zijn om hun eigen stelsel op Europees niveau te bouwen, te verbeteren en bekendheid te geven in alle sectoren.

EQF in praktijk

Met de *Kopenhagen-verklaring* is de ontwikkeling van een stelsel in gang gezet dat gedragen wordt door de sociale partners in Europa en dat gebaseerd is op de algemene principes van respect, transparantie en wederzijds vertrouwen. In dit stelsel wordt gewerkt met referentieniveaus die voor beroepskwalificerende trajecten (sectoraal en interdisciplinair) kunnen worden ingezet. Deze ontwikkeling is bekend geworden als het framework met de projecttitel *Naar een Europees kwalificatie framework voor een leven lang leren*. Het wordt binnenkort bij de Europese ministerraad gepresenteerd.

EQF is een project waaraan door een Europese technische commissie hard is gewerkt. Aanvankelijk was er sprake van een gecompliceerde versie van het stelsel dat heftig bekritiseerd is tijdens het consultatieproces in de periode van juli tot december 2005. Met name de criteria zijn naar aanleiding van het consultatieproces aangepast. Het eindresultaat is een goed compromis tussen nauwkeurigheid, leesbaarheid en toepasbaarheid. Het stelsel is een 'meta-framework' gericht op algemene beginselen. Dit betekent dat bestaande kwalificaties niet worden vervangen en ook dat er geen nieuwe kwalificaties ontstaan.

EQF is een systeem dat bij sectoren wordt aanbevolen en dat op vrijwillige basis kan worden geïmplementeerd. Implementatie

van het stelsel in landen en in sectoren is dus niet verplicht. Desalniettemin kan het succes van het EQF-stelsel worden voorspeld, want nu al is de interesse van exameninstellingen, onderwijsinstellingen, maar bovenal ook van beroeps- en brancheorganisaties overal in Europa gewekt.

Alle voorbereidingen zijn erop gericht om binnen een jaar van de Europese Raad en het Europese Parlement de goedkeuring voor het stelsel tegemoet te zien. Er kunnen nog wat kleine aanpassingen plaatsvinden, maar de kernpunten van het stelsel zijn inmiddels stevig verankerd.

EQF voor marketing, sales en communicatie

EMC, de European Marketing Confederation, heeft de ontwikkeling van het Europese kwalificatiestelsel op de voet gevolgd. De voorzitter van de beroepskwalificerende commissie van EMC participeerde in de Europese technische commissie voor de opzet van EQF. Met een sterke vertegenwoordiging van de nationale marketingverenigingen uit zestien Europese landen, aangevuld met Zuid-Afrika, wordt het EQF-stelsel voor deze intersectora-

le discipline breed maatschappelijk gedragen. Het NIMA, Nederlands Instituut voor Marketing, heeft als eerste in Europa voldaan aan het voor deze disciplines ontwikkelde EQF-stelsel. Het exameninstituut is op 3 juni 2006 in Helsinki hiervoor internationaal gecrediteerd. De examens onder toezicht van de Stichting Examenkamer voldoen aan de benodigde externe kwaliteitscontrole, de examinering is goed en objectief bevonden en de examens c.q. de NIMA-diploma's zijn gekoppeld aan in het Europese werkveld onderscheiden functieprofielen die vervolgens qua niveau weer gekoppeld zijn aan de referentieniveaus van EQF. Hiermee kan een NIMA-gediplomeerde internationaal duidelijk maken wat het in Nederland behaalde diploma betekent. Andere landen zijn druk doende om zich zodanig te organiseren dat zij ook aan de criteria kunnen voldoen. Nederland heeft een lange traditie in het onafhankelijk en outputgericht examineren. 'Die voor-sprong kan binnen het EQF-stelsel nu makkelijk te gelde worden gemaakt en dat is binnen andere landen vaak minder eenvoudig', aldus Petra Claessen, directeur van het NIMA.

De interesse is gewekt van exameninstellingen van beroeps- en brancheorganisaties in Europa

Tabel 1 EQF niveau- en kwalificatiecriteria

	Kennis Kwalificaties vereisen:	Vaardigheden Kwalificaties voorzien in het vermogen om toe te passen:	Zelfstandigheid en verantwoordelijkheid Kwalificaties voorzien het vermogen om:
EQF Niveau 1	<ul style="list-style-type: none"> Algemene basiskennis. 	<ul style="list-style-type: none"> Basisvaardigheden voor het uitvoeren van eenvoudige taken. 	<ul style="list-style-type: none"> Werken en leren onder direct toezicht in bekende en gecontroleerde omgeving.
EQF Niveau 2	<ul style="list-style-type: none"> Basiskennis in het werk- of studieveld. 	<ul style="list-style-type: none"> Basale cognitieve en praktische vaardigheden om relevante informatie te gebruiken en problemen op te lossen met eenvoudige regels. 	<ul style="list-style-type: none"> Werken en leren onder toezicht met enige mate van zelfstandigheid in eenvoudige en stabiele werkomgevingen.
EQF Niveau 3	<ul style="list-style-type: none"> Kennis van feiten, grondslagen, processen en algemene concepten in het werk- of studieveld. 	<ul style="list-style-type: none"> Een uitgebreide reeks van cognitieve en praktische vaardigheden om problemen op te lossen door de selectie en toepassing van basismethoden, instrumenten, materialen en informatie. 	<ul style="list-style-type: none"> Verantwoordelijkheid nemen om taken in het werk of studie in stabiele omgevingen uit te voeren. Eigen gedrag aan omstandigheden aan te passen om problemen op te lossen.
EQF Niveau 4	<ul style="list-style-type: none"> Praktische en theoretische kennis in brede contexten, relevant voor het werk- of studieveld. 	<ul style="list-style-type: none"> Gespecialiseerde cognitieve en praktische vaardigheden om oplossingen voor problemen te genereren. 	<ul style="list-style-type: none"> Zelfstandig functioneren binnen de richtlijnen van werk of studie die redelijk voorspelbaar zijn, maar ook aan veranderingen onderhevig kunnen zijn. Toezicht op het werk van anderen te houden en enige verantwoordelijkheid te nemen om werk- en studieactiviteiten van anderen te evalueren en te bevorderen.
EQF Niveau 5	<ul style="list-style-type: none"> Uitgebreide praktische en theoretische kennis in het gespecialiseerd werk- of studieveld en bekendheid van de beperkingen van basiskennis. 	<ul style="list-style-type: none"> Een uitgebreide reeks van gespecialiseerde cognitieve en praktische vaardigheden om creatieve oplossingen voor concrete en abstracte problemen te ontwikkelen. 	<ul style="list-style-type: none"> Werk- en studieactiviteiten van anderen in situaties met onvoorspelbare veranderingen te sturen en onder toezicht te houden. Prestatie van zelf en anderen te beoordelen en te ontwikkelen.
Prestaties op niveau 5 in de hogere onderwijs- en opleidingsprogramma's worden ook door criteria voor de korte cyclus binnen de eerste cyclus in het EHEA-stelsel ¹ beschreven.			
EQF Niveau 6	<ul style="list-style-type: none"> Gevorderde praktische en theoretische kennis in het werk- of studieveld met kritisch begrip van theorieën en grondslagen. 	<ul style="list-style-type: none"> Gevorderde vaardigheden die kennis en innovatie laten blijken in een complex en gespecialiseerd werk- of studieveld. 	<ul style="list-style-type: none"> Ingewikkelde technische of professionele activiteiten of trajecten te sturen, verantwoordelijkheid voor besluitvorming te nemen in onvoorspelbare werk- en studiesituaties. Werk- en studiegroepen te leiden.
Prestaties op niveau 6 in het hoger onderwijs worden ook door criteria voor de eerste cyclus in het EHEA-stelsel beschreven.			

*Ervaring van professionals is
niet te meten of te valideren*

	Kennis Kwalificaties vereisen:	Vaardigheden Kwalificaties voorzien in het vermogen om toe te passen:	Zelfstandigheid en verantwoordelijkheid Kwalificaties voorzien in het vermogen om:
EQF Niveau 7	<ul style="list-style-type: none"> • Hooggespecialiseerde praktische en theoretische kennis, sommige op het front van kennis in het werk of studieveld, als een basis voor origineel denken. • Kritische bekendheid van kenniskwesties in het vakgebied en aan het raakvlak tussen verschillende vakgebieden. 	<ul style="list-style-type: none"> • Gespecialiseerd onderzoek en probleemoplossende vaardigheden, inclusief analyse en synthese om nieuwe kennis en procedures te ontwikkelen en kennis van verschillende vakken te integreren. 	<ul style="list-style-type: none"> • Leiderschap en innovatie in de werk- en studiegebieden te demonstreren, die complex en onvoorspelbaar zijn en die nieuwe strategische benaderingen vereisen. • Verantwoordelijkheid te nemen om persoonlijke ontwikkeling voort te brengen die kan bijdragen tot professionele kennis en vaardigheden, alsmede om strategische teamprestatie te kunnen beoordelen.
	Prestaties op niveau 7 in het hoger onderwijs worden ook door criteria voor de tweede cyclus in het EHEA-stelsel beschreven.		
EQF Niveau 8	<ul style="list-style-type: none"> • Kennis op het meest gevorderde niveau aan de grens van het werk-of studieveld en op het raakvlak tussen verschillende vakgebieden. 	<ul style="list-style-type: none"> • De meest gevorderde en gespecialiseerde onderzoekstechnieken, inclusief synthese en beoordeling, om kritische problemen op te lossen en bestaande kennis en/of professionele vaardigheden uit te breiden en opnieuw te definiëren. 	<ul style="list-style-type: none"> • Substantieel leiderschap, innovatie en zelfstandigheid in de werk-, studie- en onderzoeksvelden te demonstreren. • Wetenschappelijke integriteit en aanhoudende overtuiging voor de ontwikkeling van nieuwe ideeën of processen te demonstreren.
	Prestaties op niveau 8 in het hoger onderwijs worden ook door criteria voor de derde cyclus in het EHEA-stelsel beschreven.		

¹ EHEA framework reference (Europese Hoger Onderwijs Stelsel binnen de Bologna-afspraken)

Noot

Dit artikel is een in samenspraak met de auteur voor de Nederlandse situatie gemaakte bewerking van een artikel van de hand van Francis Petel. Petel maakt namens de Franse overheid deel uit van de technische werkgroep die het EQF, het European Qualification Framework, ontwikkelt. EQF beoogt diplomalijnen die ondersteund worden door beroeps- en brancheorganisaties, internationaal te valideren.

VAARBWIJSEN
MARIFOON
EXAMENS®

**Ook de vaar-
examens van de
Stichting VAMEX...**

**...staan onder
toezicht van de
Examenkamer.**

